

Martha C. Nussbaum

RØFF GUIDE: Sentralt i Martha C. Nussbaums filosofi er ideen om menneskets verdighet. Her får du en røff guide til hennes tenkning.

Av Inger Marie Lid, førsteamanuensis ved HiOA

I Martha C. Nussbaums filosofi finner vi i kjernen ideen om menneskets verdighet. De fleste av hennes arbeider er på en eller annen måte relatert til ett spørsmål: Hvordan kan mennesker leve liv som er i overensstemmelse med deres verdighet? Til det hører også sårbarheten som et grunnleggende vilkår for menneskelivet. Hva betyr det for samfunnet at vi fødes hjelpeløse og lever, i sterkere eller svakere grad, i avhengighetsrelasjoner til andre mennesker gjennom hele livet?

Martha Nussbaum er professor i jus og etikk ved University of Chicago, Law School og innehar en rekke æresprofessorat. Sitt gjennombrudd som filosof fikk hun i 1986 med boken *Fragility of Goodness*. Både med denne boken og i senere bøker har hun bidratt med omfattende analyser av menneskelivets sårbarhet. Hun er både inspirert av Aristoteles og stoikerne og trekker samtidig på jus, pedagogikk og feminisme i sin politiske filosofi, noe som vises i hennes engasjement rundt pågående debatter innen pedagogikk, kjønn og religion. Som feministisk filosof har hun særlig interessert seg for forholdene til kvinner i India.

I sine etiske arbeider vender Nussbaum seg ofte til skjønnlitteraturen som kilde til moralsk refleksjon. Ifølge Nussbaum gir litteraturen en god skole i demokrati og menneskelig mangfold. Vi kan både lære å forstå andre perspektiv enn våre egne gjennom litteraturen, og vi kan erfare at det ikke er mulig fullt ut å forstå et annet menneske. Hun har særlig interessert seg for indisk litteratur, kultur og historie. Rabindranath Tagore, som fikk Nobelprisen i litteratur i 1913, har hatt en klar betydning for utviklingen av Nussbaums politiske og pedagogiske filosofi.

Nussbaum har skrevet en rekke bøker og som mange amerikanske intellektuelle skriver hun også faglige formidlingstekster. Som politisk filosof skriver hun innenfor en tradisjon av politisk liberalisme. I sin foreløpig siste bok, *Political Emotions* fra 2013, argumenterer hun for at følelser bør spille en rolle i politikken. Følelser er viktige for utviklingen av evner til tilhørighet og anerkjennelse av menneskers likeverd. Juridiske endringer, mener Nussbaum, vil ikke ha virkning på samfunnet alene hvis ikke borgerne klarer å utvikle følelsen av tilhørighet og tilknytning med samfunnsborgere som er ulike fra dem selv.

Verdighet

I de siste årtier har hennes viktigste bidrag vært innenfor politisk filosofi og rettferdighetsteori. I et

samarbeid med økonomen Amartya Sen utviklet hun rettferdighetsteorien *Capabilities Approach*. Nussbaum spør hva et samfunn som ønsker å være rettferdig skylder sine medborgere. *Capabilities Approach* er helt konkret en liste over hva som betinger menneskers mulighet til å leve liv som er i overensstemmelse med den verdigheten hver enkelt har som menneske. Teorien er omstridt fordi den ikke er prosedyreorientert, men gir et konkret forslag til en liste på ti muligheter den enkelte skal ha tilgang til. Selv ser hun på teorien som en menneskerettighetstilnærming. Listen går som følger: 1. Liv. 2. Kroppslig helse 3. Kroppslig integritet 4. Sanser, forestillingsevne og tenkning 5. Følelser 6. Praktisk fornuft 7. Tilknytning: A. Være i stand til å leve sammen med og henvendt mot andre. B. Ha det sosiale grunnlaget til selvrespekt. 8. Relasjon til andre arter. 9. Lek 10. Innflytelse på ens miljø: A. Politisk. B. Materielt.

Ifølge Nussbaum, skal mennesker kunne ha tilgang til å benytte seg av disse ti mulighetsbetingelsene for å kunne leve, trives og utvikle seg som mennesker i samfunn med andre. Ideen er at dette er betingelser for å kunne leve liv som er i samsvar med menneskers verdighet, men muligheten for tilknytningen svekkes for eksempel hvis myndighetene ikke legger til rette for at den som mottar helse- og velferdstjenester skal ha mulighet til å lære å kjenne dem som yter tjenestene.

Dermed går hun forholdsvis langt i å pålegge samfunnet ansvar for å støtte opp under samfunnsborgernes livsmuligheter. Selv en skandinavisk velferdsstat vil her komme til kort på noen punkter. Blant annet derfor blir denne modellen kritisert for å være unødvendig konkret og detaljert i sin forståelse av det gode liv.

Nussbaums ontologiske grunnlag er videre et politisk menneskesyn om mennesket som kroppslig sårbart og som en samfunnsborger, og hun er en av få rettferdighetsteoretikere som eksplisitt er opptatt av at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal være inkludert som subjekt for rettferdighet og ikke som objekter for samfunnets hjelp og omsorg. Dermed blir det avgjørende at mennesker med funksjonsnedsettelse betraktes som likeverdige samfunnsborgere, noe andre rettferdighetsteoretikere ikke har vært like opptatt av. Nussbaum har vært inspirert av rettferdighetsteorien til John Rawls og er en av denne teoriens viktigste kritikere. *Frontiers of Justice* fra 2006 er tilegnet Rawls og er den mest systematiske presentasjonen av hennes kritikk av denne rettferdighetsteorien. Særlig denne boken har vært viktig for forståelsen av rettferdighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Store krav

Nussbaums rettferdighetsteori er en teori om hva den enkelte skal kunne gjøre og være. Det er som nevnt ikke en teori som gir en oppskrift på riktig prosedyre for å komme frem til et rettferdig samfunn. Selv sier hun at hennes filosofiske bidrag ikke er et forsøk på å utvikle en fundamentalfilosofi, men at målet er å utvikle en avgrenset teori om hva et samfunn som ønsker å være rettferdig skal yte for sine samfunnsborgere.

Spørsmålet om hvor allment *menneske* forstås, er til en viss grad uavklart. Er alle som er født av mennesker også regnet som likeverdige i Nussbaums teori?

Blant annet er usikkerhet rundt dette spørsmålet en årsak til at Nussbaum ikke er mye brukt i det som kalles *Disability studies*-miljøet i USA, som er forskning og undervisning på temaer relatert til funksjonshemming. Kritikken handler blant annet om at Nussbaum med sin liste stiller for store krav til menneskers muligheter til å kunne utvikle seg og leve gode liv, noe som særlig går ut over mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse. På den ene siden dreier dette seg om en sammenblanding av hvilke evner og egenskaper den enkelte selv skal ha, og hvilket ansvar myndighetene har for å understøtte den enkeltes muligheter til å delta i samfunnet og leve gode liv. Men på den andre siden dreier det seg også om en reell uenighet om hvorvidt det kan settes en grense for det å i det hele tatt ha mulighet til å kunne leve et godt liv.

MER RØFF GUIDE: [Catherine Malabou](#) • [Peter Singer](#) • [Luce Irigaray](#)

Anbefalt litteratur:

- Nussbaum, Martha C. 1986. *The fragility of goodness: luck and ethics in Greek tragedy and philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha C. 1990. *Love's knowledge: essays on philosophy and literature*. New York: Oxford University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2000. *Women and human development: the capabilities approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2001. *Upheavals of thought: the intelligence of emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2004. *Hiding from humanity: disgust, shame, and the law*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2006. *Frontiers of justice: disability, nationality, species membership*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, Martha C. 2010. *Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha Craven. 2013. *Political emotions: why love matters for justice*. Cambridge: Harvard University Press.